

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 556 sahifa,
1-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti metodistining boshqaruv funksiyalari.....	10
<i>Qarshibayeva Dilfuza Xidirbayevna</i>	
Texnologik mashinalar va jihozlar ta'lim yo'nalishi talabalarida kasbiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik qonuniyatlari va metodologik tizimini ishlab chiqish	15
<i>Elmanov Abbas Begmat o'g'li, Mirzaumidov Asilbek Shuxratjonovich</i>	
Katta yoshdagi guruh bolalarida o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishda o'yinning roli	19
<i>Ergasheva Farangiz Umidjon qizi, Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirishning dolzarbligi.....	23
<i>Yaxshiboyeva Nargiza Rustamqulovna</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida inson resurslarini boshqarishda muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimidan foydalanishning nazariy asoslari	28
<i>Gulmira Jumanova</i>	
Nomoddiy madaniy merosning talaba-yoshlarni yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalashdagi ahamiyati.....	33
<i>Erboyev Suxrob Abdusalomovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar va ularda hissiy-irodani shakllanishi	37
<i>Davlatova Zebo Haydarovna</i>	
Zamonaviy oilada avlodlararo munosabatlarning pedagogik-psixologik xususiyatlari	40
<i>Ochilova Farida Baxriddinova</i>	
Maktab va oliy ta'lim muassasalarida qizlar kitobxonligini rivojlantirish metodlari.....	44
<i>Qo'chqarova Oysha Oltibayevna</i>	
Buyuk allomalar merosidan foydalanishning metodik holati va mavjud muammolari.....	48
<i>Sevara Mamatkarimova</i>	
Futbol o'yinida to'pga kalla bilan zarba berish.....	53
<i>Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li</i>	
Использование современных инновационных методов в процессе обучения русскому языку в иноязычных группах высшего образовательного учреждения.....	56
<i>Курбанова Шаира Исмаиловна</i>	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislarini tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ...	60
<i>Kushakova Gulnora Egamkulovna, Muhammadiyeva Shaxzoda Sunnatilla qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda musiqa mashg'ulotlari orqali o'quvchilarning kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari.....	63
<i>Muminova Feruza Farxodovna</i>	
Alisher Navoiy merosining yoshlar ma'naviy-estetik tarbiyasidagi ahamiyati.....	70
<i>Qayumxo'jayev Botirxo'ja Ikromxo'ja o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida amaliy topshiriqlar orqali tayanch kompetensiyalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirish	74
<i>Saidova Dilnoza Maripovna</i>	
К вопросу о классификации современной антиутопии.....	78
<i>Дмитрий Валерьевич Пупонин</i>	
Когнитивная гибкость как фактор психологического благополучия старшеклассников в период адаптации к новым образовательным требованиям	82
<i>Мукинова Динора Азаматовна</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilida ta'lim beruvchi professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini baholash: xalqaro tajribalar qiyosiy tahlili va O'zbekiston amaliyoti	87
<i>Baxtiyarova Muniba Ne'matjon qizi</i>	
Valeologik tarbiya asosida maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini tayyorlashda innovatsion va raqamli yondashuvlar	92
<i>Berkinova Charos Islomovna</i>	
Grammatik tushunchalarni o'rgatish metodikasi.....	96
<i>N. R. Masharipova</i>	

Umumiy o'rta ta'lim tizimini takomillashtirish va o'quvchilar bilimini baholashda xorijiy tajribalardan foydalanish finlyandiya ta'lim tizimi misolida.....	99
Obidova Muqaddas Ro'ziqulovna	
The Difference Between Androgogy and Pedagogy.....	106
Pardayeva Aziza Rahmatilloevna	
Elektr mashinalari fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalari.....	110
Shodiyeva Nozina Shuxrat qizi	
Umumta'lim maktablarida direktor o'rinbosarlarining aksiologik yondashuv asosida boshqaruv funksiyalari va vakolatlari hamda maktablarda ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish yo'llari.....	113
Toxirov Botirjon G'ofurjon o'g'li	
Ispan tili darslarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish usullari	119
Tursunqulov Sanjar Dilmurod o'g'li, Shukurullayeva Feruza Dilmurodovna	
Surxondaryo viloyatida yetishtiriladigan ingichka tolali paxta navlarining qo'llanilishi	124
Ubaydullayeva Komila Bozor qizi	
Bo'lajak tarbiyachilarda empatiya hissini shakllantirishning nazariy asosi	127
Xolmirzayeva Gulbahor Bahodirovna	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi	130
Raximova Dilshoda Xoliqberdiyevna	
Bo'lajak sport murabbiylarida kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirish mexanizmlari	134
Sherzod Shuxratovich Boboyorov	
Oliy ta'lim muassasalarida talabalar sportini rivojlantirishning iqtisodiy va tashkiliy mexanizmlari.....	138
Sangirov Nuriddin Iriskulovich	
Bo'lajak o'qituvchilarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirishning integrativ modeli	142
Rasulova Umida Bahodir qizi	
Yashil pedagogikaning konseptual modeli va tamoyillari.....	146
Raxmatova Dilnoza Abdurashidovna	
Ta'lim jarayoni ishtirokchilarida emotsional barqarorlikni shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari ..	149
Boymatova Munavvar Ravshan qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda zamonaviy raqamli platformalardan foydalanish samaradorligi.....	152
Lukmonova Salomat Gafurovna	
Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimining shakl, metod va vositalari	157
Farmonova Madina Bahriddin qizi	
Innovatsion boshqaruv tizimlarida qaror qabul qilish va kommunikatsiya samaradorligi	161
Sotvoldiyeva Xurliqo G'ayratjon qizi	
Raqamli ta'lim muhitida maktabgacha yoshdagi bolalarning media savodxonligini shakllantirish metodikasi.....	167
Choriyeva Xurmo Panji qizi	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislarini malakasini oshirish tizimining zamonaviy tendensiyalari va raqamlashtirish jarayonlarining pedagogik ahamiyati.....	172
Qosimova Sh. N., Dusmaxamedov A. A.	
Maktab o'quvchilarida o'zini o'zi tarbiyalashni shakllantirishning pedagogik asoslari (8–9-sinflar asosida)..	177
Norxo'jayeva Lobar Nuriddin qizi	
STEAM loyihalar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy va tanqidiy tafakkurni shakllantirish	181
Mirjamolova Moxira Abdugaffor qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning pedagogik ahamiyati va metodik asoslari.....	188
Axmad Bolqiyev	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalqaro baholash dasturlari asosida baholashning pedagogik asoslari.....	191
Shavqiddin Burxonov	
Boshlang'ich ta'limda liderlik va pedagogik menejment muammolari.....	194
Pardaboyev Doston	

Raqamli ta'lim muhiti: tushunchasi, strukturasi va rivojlanish tendensiyalari.....	197
<i>Kulboyeva Dilnoza Abdug'afurovna</i>	
Особенности применения графических органайзеров на практических занятиях по дисциплине “Практикум литературы народов СНГ”.....	199
<i>Татьяна Викторовна Половинкина</i>	
Historical Stages in the Study and Treatment of Scoliosis (Spinal Curvature).....	204
<i>Shermatova Mokhira Baxodir qizi</i>	
Talaba qizlarga badiiy gimnastika cho'qmori yordamida bajariladigan fundamental mashqlarni o'rgatish....	209
<i>Musharafxon Sultanova</i>	
Oliy ta'limda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish bo'yicha xalqaro modellarning qiyosiy tahlili.....	213
<i>Ziyotova Madina</i>	
Sport mutaxassislarini tayyorlashda voleybol o'qituvchisining ko'nikmalari va uslubi	216
<i>Turg'unov Baxtiyor O'rolovich</i>	
Matematik masalalarni yechish jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish	220
<i>Yusupova Latofat Nuriddinovna</i>	
Zamonaviy sharoitda bo'lajak o'qituvchilarda deontologik kompetentlikni rivojlantirishning innovatsion texnologiyalari	228
<i>Nasirova Nigora Baxtiyor qizi</i>	
Paraengil atletika mashg'ulotlarida individual yondashuvning ahamiyati	233
<i>Abduxoliqova Shoiraxon Akramjon qizi</i>	
Biologiya fanini o'qitishda xalq pedagogikasi elementlaridan foydalanish orqali ekologik madaniyatni rivojlantirish	239
<i>Baxrombekova Sojidxon Sherzodjon qizi</i>	
Maktab texnologik ta'limida axborot texnologiyalaridan foydalanishning o'quv samaradorligiga ta'siri: o'rta muddatli istiqbollar (2027–2031)	245
<i>Berdiyeva Gulnoza Rizoqulovna, Tursunov Sherzod Ziyat o'g'li, Ismatullayev Javohir Ubaydulla o'g'li</i>	
Axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali jismoniy tarbiya va sport tizimini boshqarish samaradorligini oshirish	251
<i>Eryigitov Dilshod Xolboyevich</i>	
Enhancing Speaking Skills Productively in English	255
<i>J. M. Fayzullayev, G. R. Elmonova</i>	
Nutqida nuqsoni bo'lgan katta guruh bolalari bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari	259
<i>Jumanova Iroda Nomozovna, Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich</i>	
2–3 yoshli bolalarning maktabgacha ta'lim tashkilotiga ijtimoiy moslashuvi: nazariy va empirik tahlil	263
<i>Klicheva Dilnoza Zulfon qizi</i>	
Inson–texnika tizimida ta'lim olayotgan talabalarda iste'dod namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari	267
<i>Kuvandikova Gulnora Gulamovna</i>	
Bo'lajak pedagoglarning mutaxassis sifatida shakllanishida xavotirlanish holatining namoyon bo'lishi.....	270
<i>Nuriddinov Rasuljon Samitjon o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni maktabga tayyorlashda zamonaviy psixologik-pedagogik yondashuv.....	274
<i>Nuriddinova Maysara Ikramovna, Kodirova Albina Faridovna</i>	
Talabalarda qaror qabul qilishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	279
<i>Rajabova Go'zal Zarifovna</i>	
Musobaqa oldi psixologik tayyorgarlikning tezkorlikka ta'siri.....	283
<i>Sitora Elova Axmatkulovna</i>	
Pediatrya ta'limida sun'iy intellekt – talaba uchun virtual assistent.....	287
<i>Umarkulov Muhtorali Islomkulovich</i>	
Bo'lajak jismoniy tarbiya mutaxassislarida jismoniy savodxonlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari.....	290
<i>Xakimov Xurshid Nozimovich</i>	
Сущность и виды познавательной активности детей 5–6 лет.....	294
<i>Джамилова Н. Н., Кудратова М. У.</i>	

Uzluksiz ta'lim jarayonida mustaqil fikrlovchi, ijodkor shaxsni tarbiyalashning pedagogik-psixologik masalalari.....	298
<i>Siddiqova Sanobar Xaydarovna</i>	
Ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish, ijodiy faolligini oshirish.....	301
<i>Siddiqova Sanobar Xaydarovna, Qushoqova Guzal</i>	
Badiiy adabiyotda Ibn Sino obrazining yaratilishidagi o'ziga xosliklar.....	304
<i>Tangirov A. J.</i>	
Ta'lim klasteri asosida zaif eshituvchi bolalarni inklyuziv ta'lim muhitiga moslashtirishning pedagogik mexanizmlari.....	309
<i>Dilnoza Xushvaktovna Ernazarova</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish.....	313
<i>Payzullaeva Gozal Bayrambayevna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda pedagogik mas'uliyat ko'nikmasini rivojlantirishning nazariy-amaliy asoslari.....	317
<i>Maxramova Gulchexra Maxsudbek qizi</i>	
Maxsus ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalardan foydalanishning pedagogik samaradorligi.....	320
<i>Tashkenbayeva Dilafruz Baxtiyor qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy kompetentligini rivojlantirishga qo'yiladigan talablar.....	325
<i>Xazratkulova Shoira Noraliyevna</i>	
Musiq madaniyati darslarida multimedia vositalarida musiq o'qituvchisining kompetensiyaviy tayyorgarligi.....	329
<i>Qudratova Elnoz Ismatillayevna, Ismailova Sevinch, G'oibnazarov Elmurod</i>	
Boshlang'ich ta'limda nutqiy kompetensiyani rivojlantirishning didaktik modeli.....	334
<i>Tillaboyeva Havasxon</i>	
Diskursiv yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq madaniyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish.....	340
<i>Boynazarova Nilufar Tilovmurot qizi</i>	
Millatlarning o'ziga xos dunyoqarashining psixologik xususiyatlari.....	346
<i>Murxashev Axmadxon Olimjon o'g'li</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktab o'quvchilarining intellektual-ijodiy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik strategiyalari.....	349
<i>Ergasheva Sitora Baxriddin qizi</i>	
Sinergetik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashni takomillashtirish zarurati va imkoniyatlari.....	353
<i>Xo'shboqova Surayyo Baxtiyor qizi</i>	
Interfaol metodlar asosida o'smirlarda mustaqil tafakkurni rivojlantirish.....	357
<i>Ismoilova Mashxura Mashrabbek qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish.....	360
<i>Kuvanakova Guljaxon</i>	
The Role of Autonomous Learning in Developing English Language Proficiency of University Students in Uzbekistan.....	363
<i>Omonova Kamola, Mutabar Zikriddinova</i>	
Maktablarda fasilitator faoliyatini tashkil etish borasida ayrim mulohazalar.....	366
<i>Qahhorova Marjona Ixtiyor qizi</i>	
Модель и педагогические условия формирования профессиональных компетенций будущих учителей в области информационной безопасности.....	370
<i>Сагинбаева Кымбат Кенжегалиевна, Нуриддинова Майсара Икрамовна</i>	
Boshlang'ich sinf darslarida kreativ fikrlashni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish.....	374
<i>Xudoynazarova Muxlisa Bakhadirovna</i>	
Совершенствование методической компетентности будущих учителей начальных классов на основе креативного подхода.....	377
<i>Дониёрова Лайло Худайбердиевна</i>	
Talabalar guruhida jipslikning shakllanishida liderlikning ta'siri.....	385
<i>Asrarxanova E. A., Bo'riboyeva Mahliyo Anorboy qizi</i>	

Musiqa to'garaklarida o'quvchilarga cholg'u asboblari ijro etishni o'rgatish uslublari.....	388
<i>Q. Boboqulov, Jazilov Shuhrat Rustamovich</i>	
Состояние проблемы в практике школ Узбекистана на современном этапе.....	391
<i>Муминова М. Р.</i>	
Paradigmal yondashuv asosida boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining tarbiyaviy kompetensiyalarini rivojlantirishning o'rganilganlik darajasi va nazariy asoslari	394
<i>Hayitova Oydiyov Po'latbekovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida shaxsiy pedagogik kompetensiyani aniqlash metodologiyasi	401
<i>D. O'. Yo'ldosheva, J. A. Jovliyev</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligida aktdan foydalanishning ilmiy asoslari	405
<i>Jo'liboyeva Sevinch Abloqul qizi</i>	
Zamonaviy media matnlarida salbiy his-tuyg'ularni ifodalovchi lisoniy birliklarning qo'llanilishi va ularning kommunikativ-pragmatik funksiyalari	408
<i>Jo'rayeva Nafosatxon Muxsinjon qizi</i>	
Bulutli Web-Gat texnologiyalari muhitida talabalarining fazoviy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish: kvazi-eksperimental tadqiqot natijalari.....	412
<i>Sangirova Mahfuza Hasanovna</i>	
Hosilaning turli ma'nolari	417
<i>Boqiyev X. X., Hoshimov Muzaffar, Jabborov Muhammadali, Kutliyev Og'abek</i>	
Ko'p o'zgaruvchili funksiyalarning lokal xossalari: barqarorlik va uzluksizlik asoslari.....	421
<i>Boqiyev X. X., Boyg'uziyeva Shukrona, Amirqulova O'g'iloy, Do'stqulova Charos Bahrom qizi</i>	
Aniq integralning xossalari va uni hisoblash.....	425
<i>Boqiyev X. X., Sayfullayeva Shabbona, Farhodova Nigina, Alimardonova Nigora</i>	
Ko'p qatlamli neyron tarmoqlarda gradient hisoblash mexanizmi: zanjir qoidasining nazariy va amaliy tahlili.....	430
<i>Boqiyev X. X., Nuraliyeva Sabrina Shobek qizi, Abdumannonova Jasmina Umarbek qizi, Javliyeva Dilnura Toshpo'lat qizi</i>	
Ko'p o'zgaruvchi uzluksiz funksiyaning lokal xossalari.....	435
<i>Boqiyev X. X., Ziyatova Gulxayo Mardon qizi, Samatova Sevinch, Muyitdinova Marvarita</i>	
Kelajak texnologik ta'lim o'qituvchisi qanday bo'lishi kerak?	438
<i>Matyakubov Kamaladin Kuronboyevich</i>	
Umumta'lim muassasalarida ta'lim sifatini boshqarish – dolzarb pedagogik muammo sifatida	441
<i>Yakubova Muxtaram Abdumavlyanovna</i>	
O'zbekistonda muzey ta'limining paydo bo'lishi va rivojlanish tendensiyalari	446
<i>Ismailova Dilfuza Usmonqulovna</i>	
Didaktiv o'yinlarning pedagogik mohiyati va nutq–motorik rivojlanishdagi o'rni	450
<i>Mamasharipova Nargizaxon Elmurod qizi</i>	
Формирование интерпретационных навыков учащихся при изучении прозы в. с. маканина в профильной школе	454
<i>Нуржанова Жазира Бахытжановна</i>	
Nutqi to'liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z boyligini rivojlantirish va shakllantirish shart-sharoitlari	457
<i>Shoaxmedova Surayyo Komilovna</i>	
Bo'lajak logopedlarni og'ir nutq nuqson bilan ishlash jarayonida nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'liqligi.....	462
<i>Achilova Sevara Djasirkulovna</i>	
Kompyuter tarmoqlari bo'yicha kompetentlik yondashuvi va uning pedagogik mohiyati.....	467
<i>Nabijonov Dilmurodjon Nodirjon o'g'li</i>	
Дидактические игры как средство повышения интереса учащихся к химии	472
<i>Усмонова Дильноза Тулкуновна</i>	
Robototexnika va sun'iy intellekt ta'limining innovatsion rivojlanishdagi o'rni	475
<i>Shukurov Shuhrat Nasimovich</i>	
O'zbek milliy musiqa ijrochiligining tarixiy taraqqiyoti va ta'limiy jarayonlari.....	481
<i>Tursunov Xusniddin Isomovich</i>	

Taylor formulasi va uning tatbiqlari	486
<i>Boqiyev X. X., Maxmarayimov Javohir, Qurbonov Shaximbek, Raxmonov Og'abek</i>	
Talabalarning axborot-konstruktiv kompetensiyasining loyihalash imkoniyatlari	491
<i>Olamova Mamura Umarovna</i>	
O'quvchilarda ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasi.....	494
<i>Fayziyeva Gulxayo Erkin qizi</i>	
Ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari	498
<i>Allamuratova Xurliman Nurilla qizi</i>	
Sibling maqomining shaxs individual-psixologik xususiyatlari rivojlanishiga ta'siri.....	501
<i>Amirjanova Komola, Narkulova Dilrabo</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarida kreativ fikrlashni rivojlantirishning mohiyati.....	505
<i>Bo'riyeva Muxlisa, Urinova Rushana</i>	
Darsdan tashqari tadbirlarda o'quvchilarning nutq madaniyatini yuksaltirishning innovatsion usullari.....	508
<i>Daminova Dilbar Melimurodovna</i>	
Boshlang'ich funksiya va aniqmas integral.....	513
<i>Boqiyev X. X., Isroilova Zahro, Erkinova Shahrizoda, Akbarov Ulug'bek</i>	
O'quvchilarning adabiy-nutqiy kompetensiyalarini axborotli matnlar asosida diagnostika va korreksiya qilish metodikasi.....	517
<i>O'smanova Diloromxon Ziyodinovna</i>	
Yuqori sinf o'quvchilarining voleybol mashg'ulot jarayonida asosiy jismoniy sifatlarning rivojlanishi	520
<i>Ro'zmatova Nadejda Akbarali qizi</i>	
Yosh voleybolchilarda jismoniy tayyorgarlikni rivojlantirishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari.....	524
<i>Sabirova Mohinur Islamovna</i>	
Xalq hunarmandchiligidan mashg'ulotlarni o'tkazish tartibi to'g'risida ayrim fikrlar	530
<i>Umarov Raxim Tojiyevich</i>	
TPACK modeli asosida bo'lajak tarix fani o'qituvchilarining kasbiy-ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish	533
<i>Ziyoyeva Maxfuza Soataliyevna</i>	
Совершенствование техники вращений у юных фигуристок в условиях учебно-тренировочной группы 1–2 года обучения.....	538
<i>Федорова С. В.</i>	
Refleksiv yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik kompetentligini rivojlantirish metodikasi.....	543
<i>Donabayeva Zebuniso Ma'rufjon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini boshqarishda zamonaviy boshqaruv usullaridan foydalanish	547
<i>Xasanova Shaxnoza Zarifevna</i>	
Geymifikatsiya texnologiyasi asosida bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda oliy ta'limning metodik shart-sharoitlari va pedagogik imkoniyatlari	552
<i>Xaydarova Namunaxon Adhamjonovna</i>	

BO'LAJAK LOGOPEDLARNI OG'IR NUTQ NUQSON BILAN ISHLASH JARAYONIDA NAZARIY BILIMLARNI AMALIYOT BILAN BOG'LIQLIGI

Achilova Sevara Djasirkulovna

“Maxsus pedagogika” kafedra p.f.f.d (PhD), dotsent
Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo'lajak logopedlarni og'ir nutq nuqsonlari bilan ishlashga tayyorlash jarayonida nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan integratsiyalash muammosi tahlil qilinadi. Og'ir nutq buzilishlari (dizartriya, duduqlanish, rinolaliya) bilan ishlash yuqori darajadagi klinik fikrlash, diagnostik malaka va shaxsga yo'naltirilgan muloqotni talab qilishi ta'kidlanadi. Shuningdek, og'ir nutq nuqsonlarining kelib chiqish sabablari, ularning turlari hamda birlamchi va ikkilamchi nuqsonlarning bola rivojlanishiga ta'siri yoritiladi.

Kalit so'zlar: logopediya, og'ir nutq nuqsonlari, nazariy-amaliy integratsiya, kasbiy kompetentlik, klinik amaliyot, simulyatsion o'qitish, refleksiv ta'lim, kasbiy tayyorgarlik, dizartriya, duduqlanish, rinolaliya, differensial diagnostika.

Abstract: This article analyzes the problem of integrating theoretical knowledge with practical skills in the training of future speech therapists to work with severe speech disorders. It emphasizes that working with severe speech disorders (dysarthria, stuttering, rhinolalia) requires a high level of clinical reasoning, diagnostic skills, and person-centered communication. The causes of severe speech disorders, their types, and the impact of primary and secondary impairments on child development are also discussed.

Key words: speech therapy, severe speech disorders, theory–practice integration, professional competence, clinical practice, simulation-based learning, reflective learning, professional training, dysarthria, stuttering, rhinolalia, differential diagnosis.

Аннотация: В данной статье анализируется проблема интеграции теоретических знаний с практическими навыками в процессе подготовки будущих логопедов к работе с тяжелыми нарушениями речи. Подчеркивается, что работа с тяжелыми нарушениями речи (дизартрия, заикание, ринолалия) требует высокого уровня клинического мышления, диагностических навыков и личностно-ориентированной коммуникации. Также рассматриваются причины тяжелых нарушений речи, их виды и влияние первичных и вторичных нарушений на развитие ребенка.

Ключевые слова: логопедия, тяжелые нарушения речи, теоретико-практическая интеграция, профессиональная компетентность, клиническая практика, симуляционное обучение, рефлексивное обучение, профессиональная подготовка, дизартрия, заикание, ринолалия, дифференциальная диагностика.

KIRISH

Oliy ta'limdagi islohatlar bugungi kun yoshlarni kasbi bo'yicha chuqur bilimlarni o'zlashtirish, shuningdek o'z kasbi bo'yicha eng so'nggi ma'lumotlarni o'rganish sharoitlari yaratilmoqda.

Zamonaviy ta'lim tizimida bo'lajak mutahassislarni tayyorlash jarayonida nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan uyg'unlashtirish masalasi strategik ahamiyat kasb etmoqda. Bu talab ayniqsa, logopediya sohasida, xususan og'ir nutq nuqsonlari bilan ishlash yo'nalishida o'ta dolzarb hisoblanadi. Og'ir nutq nuqsonlari (dizartriya nutq nuqsoni, rinolaliya nutq nuqsoni, duduqlanish nutq nuqsoni) nafaqat til tizimining, balki markaziy asab tizimi, psixologik jarayonlar va ijtimoiy moslashuv mexanizmlarining murakkab o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Bunday holatlarda mutahassisdan chuqur neyrofiziologik bilim, differensial diagnostika malakasi, individual korreksion dastur tuzish qobiliyati va etik me'yorgarga rioya qilish talab etiladi.

Biroq, amaliy kuzatishlar va pedagogik tadqiqotlar ko'rsatishicha, oliy ta'lim muassasalaridagi logopedik ta'lim dasturlari ko'pincha nazariy fanlarga nazariy holda chegerelanadi, amaliy mashg'ulotlar esa standartlashtirilgan, real klinik vaziyatlardan uzoqlashgan holda o'tkaziladi. Natijada, bitiruvchilar nazariy jihatdan yaxshi tayyorgarlikka ega bo'lsa-da, murojaat qiluvchidagi murakkab nuqsonni to'g'ri tashhislash, korreksion jarayonni boshqarish va oila bilan hamkorlik qilishda qiyinchiliklarga duch keladi. Shu boisdan ham, bo'lajak

logopedlarni og'ir nutq nuqsonlari bilan ishlashga tayyorlashda nazariy bilimlarni amaliyot bilan tizimli bog'lash metodologik va amaliy ahamiyatga ega.

“Ta’lim sohasini rivojlantirish; uzluksiz ta’lim tizimini yanada takomillashtirish; umumiy o’rta ta’lim sifatini tubdan oshirish, chet tillar, informatika hamda matematika, fizika, kimyo, biologiya kabi boshqa muhim va talab yuqori bo’lgan fanlarni chuqurlashtirilgan tarzda o’rganish; ilmiy-tadqiqot va innovatsiya faoliyatini rag’batlantirish, ilmiy va innovatsiya yutuqlarini amaliyotga joriy etishning samarali mexanizmlarini yaratish; aholining ijtimoiy nochor qatlamlari sifatli ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida inklyuziv ta’lim tizimi samaradorligini oshirish bo’yicha kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqish” kabi ta’lim tizimi sohasidagi ustuvor vazifalar belgilandi. Natijada, respublikamizda umumta’lim maktablari qatorida ixtisoslashtirilgan davlat ta’lim muassasalarida jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo’lgan o’quvchilarni o’qitish, tarbiyalash sifatini oshirish bo’yicha ta’lim xizmatlarini modernizatsiyalash, axborotli ta’lim muhitini tashkil etish mexanizmlarini yanada takomillashtirish imkoniyatlari kengayadi.

O’zbekiston Respublikasining 2020-yil 15-oktabrdagi O’RQ-641-son “Nogironligi bo’lgan shaxslarning huquqlari to’g’risida” qonuni, O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947 son “O’zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo’yicha Harakatlar strategiyasi to’g’risida”, 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son “O’zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to’g’risida”, 2017-yil 1-dekabrda PF-5270-son “Nogironligi bo’lgan shaxslarni davlat tomonidan qo’llab-quvvatlash.

2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida” qarori hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda ushbu tadqiqot ishi muayyan darajada xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ma’lumki, bo’lajak logopedlarni nutq nuqsonlar bo’yicha chuqur bilimlarni o’rganish va o’zlashtirish oliy ta’limdagi belgilangan o’quv rejada tasdiqlangan fanlar bo’yicha bilim egallaydilar. Shu sababli, logopediya yo’nalishi bo’yicha bo’lajak logopedlar og’ir nutq nuqsonlarni nazariy jihatdan bilimlarni o’zlashtirishda “Logopediya” fani, “Logopedik texnologiya” fani, “Logopedik massaj” fani, “Logopedik ritmika” kabi fanlarni nazariy bilimlarni amaliy bilimlar bilan chambarchas bog’langan holda tashkil etiladi.

Logopedik ta’limda nazariy-amaliy integratsiya tushunchasi kompetentlikka yo’naltirilgan ta’lim paradigma-siga asoslanadi. Kompetentlikka yo’naltirilgan yondashuv mutahassisning bilim, ko’nikma, malaka va shaxsiy sifatlarini yagona tizim sifatida shakllantirishni nazarda tutadi. Og’ir nutq nuqsonlari bilan ishlash kontekstida bu yondashuv ayniqsa muhim.

Og’ir nutq nuqsonlar bilan ishlashda ularning kelib chiqish sabablari, bolaning nutqini rivojlanishiga ta’sir etuvchi tashqi va ichki omillarni o’rganish, logoped-o’qituvchi tomonidan ularning tahlil etish lozim. Nutq patologiyasining eng dastlabki tasnifida artikulyatsiyani har qanday buzilishi alohida guruhlarga ajratilgan va “dizartriya” termini bilan belgilangan edi.

1888 yili Gowers nutqining bunday dizartriya nutq kamchiligi buzilishini serebral va bulbar shakllariga ajratdi. Keyinchalik bir necha marotaba dizartriyaning neyroanatomik turkumlarga bo’lish uchun harakatlar qilindi. Masalan Froeschels tasnifi tuzilib, u dizartriyaning to’rtta shakliga ajratdi: piramidali, ekstrapiramidal, peshona-portionli va serebryar. Biroq muammoning kam o’rganilganligi sababli dizartriyaning tasniflashda neyroanatomik tamoyilga amal qilish doimo saqlanmadi. Brain (1948) dizartriyaning koordinator va miopatik shakllarini ajratdi.

Og’ir nutq nuqsonini tasniflashda mutaxassislar turli xil yondoshadilar: jarohatlanish o’chog’iga qarab, nevrologik simptomning ustunligi yoki neyrolingvistik qarashlar bo’yicha E.N. Vinarskaya, K.N. Vittorf, K.Vovatr, L.A. Danilova, M.Zeyeman, M.V.Ippolitova, S.S. Lyapidevskiy, E.M. Mastyukova, I.I. Panchenko, K.A. Semyonova, M.B. Eydinova.

Og’ir nutq nuqsoni bo’yicha bir qancha olimlar, N. I. Pirogov (1844), N. V. Voronsovskiy (1875), P. Subbotin (1895), M. I. Paykin (1996) o’zlarining ishlarida operativ tadbirlar ta’sirida tanglay razmeri qay darajada o’zgarishi, tanglay razmerlarining qaysi ko’rsatgichlari manqalanishdagi logoterapiyaga yaxshi ta’sir ko’rsatishi kabi masalalarni muhokama qilganlar.

N. I. Pirogovning shogirdi N. I. Voronsovskiy 1870 yilda normal nutqni tiklash yo’lida uranoplastika qilish orqali oldinga bir qadam qo’yildi deb ta’kidlagan. Uning fikricha, uranoplastikadan keyin ham manqalanishni saqlanib qolishini sababi yumshoq tanglayning ikkilamchi qisqarishi, harakatchanligining yetishmovchiligidir.

Og’ir nutq nuqsonlarni o’rganishda asosan dizartriya og’ir nutq nuqsoni sifatida, rinolaliya og’ir nutq nuqsoni hamda duduqlanish og’ir nutq nuqsoni sifatida olimlar o’z ilmiy tadqiqot ishlarida o’rganib chiqqanlar.

Rus olimlardan, L.S. Volkova, S.N. Shaxovskaya, R. I. Lalaeva, Ye.F.Arkipova kabi olimlarni og’ir nutqlarni chuqur o’rganish, nutq nuqsonlarni kelib chiqish sabablari va turlari bo’yicha ilmiy izlanishlar olib borilgan.

Milliy olimlarimizdan L.R.Mo'minova, M.Yu.Ayupova, Z.M.Axmedova, X.M.Po'latova, S.J.Achilova, Sh.D.Shokirova, Sh.Toxtiyarova, N.Z.Abidova, N.X.Raxmonqulovalar yurtimizda og'ir nutq nuqsoni bo'lgan bolalarda kuzatildigan nutq kamchilarni nazariy va amaliy jihatdan ilmiy tadqiqot ishlarni olib borganlar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Og'ir nutq nuqsonlar haqida ma'lumot beradigan bo'lsak, rinolaliya nutq nuqsoni - bu nutq apparatining anatomik va fiziologik kamchiliklari sababli ovoz tembri va tovushlar talaffuzidagi buzilishdir.

Nuqson mohiyatini va uni bartaraf etish imkoniyatlarini tibbiy va pedagogik va tibbiy tomondan o'rganish ochiq manqalanishda nutq buzilishlarini bartaraf etuvchi pedagogik metodlarda ikki yo'nalish vujudga keldi.

M.Ye.Xvatsev nemis maktabi tamoyillarini shaxsiy tajribaga asoslangan holda rivojlantirdi. Juda ko'p chet-el mutahassislarining amaliyotini o'zlashtirib, M.Ye. Xvatsev tomonidan bayon etilgan metodika qiyin hollarda ham ijobiy natijalarni berdi. Lekin yuqori natijalarga erishmoq uchun logopedning yuqori darajadagi mohirligi va nutq apparatining anatomiyasi va fiziologiyasini chuqur bilishni talab qilsa, bemorlardan diqqatni kuchaytirish va tirishqoqlikni talab qiladi. Metodikada bemorning nutq apparatini rivojlantirish uchun mashqlarning murakkab kompleksini katta miqdordagi mexanik usullarni taklif qilinadi.

Metodikaning qiyinligi va yetarli darajada samarador bo'lmaganligi muallif tomonidan ta'kidlanadi.

1. **Duduqlanish nutq nuqsoni** - bu nutq apparati muskullarining tortishish natijasida nutqning sur'at-ohangining buzilishidir.
2. **Dizartriya nutq nuqsoni** - bu nutq apparati inervatsiyasining organik buzilishi sababli nutqning talaffuz tomonidan buzilishidir.

Nuqsonni bartaraf etishni bir muncha samarali yo'llarini qidirib, mutahassis logopedlar, shifokorlar bilan yaqin hamkorlikda nuqsonni tahlil qilishni yangi usullariga murojat qildilar.

Logoped N. I. Serebrova shifokor L. V. Dmitreva (1968) bilan hamkorlikda rengenografiya metodini qo'llab, uning yordamida rinolaliya nutq nuqsoniga bor bolalar bilan o'tkaziladigan logopedik korreksion ish dinamikasini ko'rish va tanho logopedik usullar bilangina nutq faoliyatini to'liq tiklash imkoniyatini tahmin qila bildilar. Ushbu usuldan foydalanish shuni ko'rsatadiki, logopedik ishning samaradorligi qator faktorlarga bog'liq ekan. Ular qo'yidagilar:

- yumshoq tanglay va halqumning orqa devorini harakatchanligi;
- halqumning orqa devori va yumshoq tanglay orasidagi masofa;
- halqumning o'rta qismining kengligidir.

Nutqning ushbu buzilishida bajariladigan logopedik ishlardan biri tavsiya qilindi, ya'ni logopedik mashg'ulotlarda bemorlar nutq jarayonida nafas olish qoidalarini o'rganishadi. Mashg'ulot vaqtida tanglash pardasi taranglashadi, shuningdek, pastki jag' ham bir muncha pastga tushirilgan bo'lishi lozim. Ushbu metodika to'g'ri nafas olish va chiqarish ko'nikmalarini va o'zlashtirish bilan bir vaqtda ovoz korreksiyasini va tovushlar artikulyatsiyasini ham nazarda tutadi.

Yuqorida keltirilgan og'ir nutq nuqsonlar bugungi kunda olimlar tomonidan o'rganilgan bo'lib, ularda kuzatiladigan birlamchi va ikkilamchi nuqsonlarning bolaning impressiv, ekspressiv nutqiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi.

Nutq nuqsonlarni o'rganish va ularni tahlil qilish bo'yicha ilmiy izlanishlarga e'tiborimizni qaratsak, har bir og'ir nutq nuqsonlarni chuqur tahlil qilishda ularning kelib chiqish sabablari va turlarining bolaning ruhiy holatiga ta'sir darajasi mutahassislar tomonidan o'rganiladi.

Bo'lajak logopedlar og'ir nutq nuqsonlarni o'rganishda birinchi kursdan boshlab mutahassislikka kirish fanidan, nutq ontogenezdada rivojlanish fanlari logopediya yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarga og'ir nutq nuqsonlarning kelib chiqish sabablarini, ilk ma'lumotlarni ochib berishga zamin yaratadi. Talabalar birinchi kursdan boshlab ikkinchi kursga o'tish jarayonida egallangan nazariy bilimlarni yanada chuqur bilimlar "Logopediya" fanidan boshlanadi.

Ma'lumki, "Logopediya" fanida nutq nuqsonlar, ularning kelib chiqish sabablari, nutq nuqsonlarning turlari bo'yicha ilk nazariy bilimlar berib o'tiladi.

Logopediya fanining bosh maqsadi nutqida kamchiligi bo'lgan shaxslarni o'qitish, tarbiyalash va qayta tarbiyalashga qaratilgan ilmiy asoslangan tizimni yaratish, shu bilan birga nutq nuqsonlarining oldini olishdan iboratdir. Logopediya fani chuqur insonparvarlik va hayotga ijobiy qarash ruhi bilan sug'orilgan bo'lib, nutqida nuqsoni bor bolalarning shaxs sifatida har jihatdan kamol topishi uchun keng imkoniyatlar yaratishga xizmat qiladi.

Logopedik ta'sir ko'rsatishning asosiy yo'nalishlari nutqni rivojlantirish, nuqsonli nutqni tuzatish hamda nutq buzilishlarining oldini olishdan iborat. Logopedik ish jarayonida sezuvchanlik qobiliyatlarini rivojlantirish, harakat faoliyatini faollashtirish, ayniqsa nutq bilan bog'liq harakatlarni shakllantirish, shuningdek tafakkur, xotira va diqqat jarayonlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Bundan tashqari, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish va yaxshilash bilan bir qatorda bola shaxsini shakllantirish hamda ijtimoiy muhitga maqsadli ta'sir ko'rsatish nazarda tutiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Logopediya fan sifatida muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, u til va nutqning ijtimoiy mohiyati, bolaning nutqi, tafakkuri hamda butun ruhiy faoliyati o'rtasidagi uzviy bog'liqlik bilan belgilanadi. Nutq insonning eng muhim ruhiy funksiyalaridan biri hisoblanadi.

Nutqning rivojlanishi jarayonida bilish faoliyatining oliy shakllari va tafakkur qobiliyatlari shakllanadi. So'z o'z mohiyatiga ko'ra umumlashtiruvchi ahamiyatga ega bo'lib, u nafaqat nutqiy birlik, balki tafakkur birligi sifatida ham namoyon bo'ladi. Nutq va tafakkur ayni tushunchalar bo'lmasada, ular ma'lum darajada mustaqil ravishda paydo bo'ladi. Biroq bolaning ruhiy rivojlanishi jarayonida sifat jihatdan yangi hodisa - nutqiy tafakkur, ya'ni nutq orqali fikrlash faoliyati shakllanadi.

Bo'lajak logopedlar egallangan bilimlarni nazariy va amaliy jihatdan bog'liqlik holatini maxsus maktabgacha ta'lim tashkilotlari, umumta'lim maktablar qoshidagi logopedik shoxobchalarda hamda maxsus ixtisoslashgan maktab o'qituvchi-defektolog ishlarini ko'rib tahlil qiladilar va xulosa chiqaradilar.

Nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashning eng samarali yo'li bu, talabalar nutqida nuqsoni bo'lgan maktabgacha yoshdagi va maktab o'quvchilarda kuzatiladigan nutq nuqsonlarning ko'rinishi va turlarini aniq ko'rgan holda o'rganadilar. Har bir bolaning yakka xususiyatlari bo'lganidak, nutq nuqsonlarning o'ziga xos yakka xususiyatlari mavjud. Bolalarda kuzatiladigan dizartriya nutq nuqsoni, rinolaliya nutq nuqsoni, duduqlanish nutq nuqsonlarida korreksion-logopedik ishlarni maxsus muaassasalarda hamda logopedik shoxopchalarda ko'rib o'rganish, nazariy va amaliy bilimlarni mustahkamlashga ko'mak beradi.

Logopedik shoxobcha umumta'lim ta'lim muassasalari boshlang'ich sinf o'quvchilarining fanlar bo'yicha o'quv dasturlarini o'zlashtirishlariga to'sqinlik qiluvchi nutq nuqsonlarining oldini olish va ularni bartaraf etish, jismoniy va psixik rivojlanishidagi kamchiliklarni korreksiyalash, o'quvchilarning og'zaki nutqidagi nuqsonlarini bartaraf etishda, ularning jismoniy, intellektual, ma'naviy va axloqiy kamol topishida pedagoglar va o'quvchilarning ota-onalari yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslarga yordam ko'rsatish uchun tashkil etiladi.

Logopediya shoxobchasining vazifalari quyidagilardan iborat:

- o'quvchilarning fanlar bo'yicha o'quv dasturlarini o'zlashtirishlariga to'sqinlik qiluvchi nutq nuqsonlarining oldini olish va ularni bartaraf etish;
- murakkab nutq nuqsoniga ega bo'lgan, jismoniy va psixik rivojlanishida kamchiliklari bo'lgan o'quvchilar bilan korreksion mashg'ulotlarni olib borish;
- mashg'ulot jarayonida o'quvchilarning nutq a'zolarini tizimli ravishda kuzatib borish; o'quvchining o'quv dasturlarini ongli ravishda tanlashi va o'zlashtirishiga ko'maklashish;
- o'quvchilar nutq nuqsonlarining oldini olish va ularni bartaraf etishga doir logopedik bilimlarni ta'lim jarayoni ishtirokchilari, o'qituvchilar va aholi o'rtasida targ'ib qilish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bo'lajak logopedlar og'ir nutq nuqsonlarni o'rganishda maxsus o'qitiladigan fanlarning amaliyotda bog'liqlik holatini nafaqat amaliy mashg'ulotlarda balki, maxsus maktabgacha ta'lim tashkilotlarida, umumta'lim maktablar qoshidagi logopedik shoxobchalarda hamda ixtisoslashgan maktablarda bolalarda uchraydigan nutq nuqsonlarni ko'rish, o'rganish bilimlarni amaliyot bilan bog'liq holda mustahkamlashga zamin yaratadi.

Mutahassislik yo'nalishi bo'yicha tahsil olayotgan bo'lajak logopedlar og'ir nutq nuqsonlarni bartaraf etish bo'yicha korreksion-logopedik ishlarni yanada chuqur o'zlashtirishga yordam beradi.

Bo'lajak logopedlarni og'ir nutq nuqsonlari bilan ishlashga tayyorlashda nazariy bilimlarni amaliyot bilan integratsiyalash nafaqat metodologik, balki kasbiy etika va ijtimoiy mas'uliyat nuqtai nazaridan ham strategik ahamiyatga ega. Dizartriya nutq nuqsoni, rinolaliya nutq nuqsoni va duduqlanish nutq nuqsoni kabi murakkab nuqsonlar bilan ishlashda mutahassis differensial diagnostika, neyrofiziologik tahlil va individual korreksion dastur tuzish kompetensiyasiga ega bo'lishi shart.

Kelgusida tadqiqotni kengaytirish maqsadida integratsion ta'lim modellari samaradorligini eksperimental guruhlar orqali o'lchash, raqamli diagnostika vositalarini joriy etish va xalqaro logopedik amaliyotlar bilan qiyosiy tahlil o'tkazish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. PF-60-son. 2022-yil 28-yanvar. <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>.
2. S.J.Achilova. Dislaliya. Dizartriya. O'quv qo'llanma, Toshkent, 2021, "BOOK TRADE" nashriyoti.
3. S.J.Achilova. Dizartriya nutq kamchiligi ega bolalarda logopedik ish. Monografiya, Toshkent, 2022, "MALIK PRINT CO" nashriyoti.
4. S.J.Achilova "Duduqlanish" /Darslik. "BOOK TRADE" nashriyoti TOSHKENT - 2022.
5. Г.А.Волкова, С.Н.Шаховская // Логопедия учебник, Москва-2003 г

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.